

Sundbyberg 2024-03-12

Diarienummer: Ju2023/02590

Vår referens: Mia Ahlgren
mia.ahlgren@funktionsratt.se

Mottagare:
ju.remissvar@regeringskansliet.se
kopia: ju.L5@regeringskansliet.se

Remissvar över Ett starkare straffrättsligt skydd mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön SOU 2023:80

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 52 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt – rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Funktionsrättskonventionen är utgångspunkten för vårt arbete.

Sammanfattning

Utredningen har haft uppdrag att se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar, överväga en ny straffskärpningsgrund för brott med hatmotiv avseende kön samt ta ställning till behov att stärka det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta.

Funktionsrätt Sverige välkomnar att direktiven kräver redovisning av konsekvenserna av förslagen utifrån barnkonventionen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vi anser att det saknas djupare kunskap om konventionen och beklagar avsaknad av en bedömning om behovet av stärkt och likvärdigt skydd mot hatbrott och hatpropaganda som omfattar personer med funktionsnedsättning, i linje med konventionen.

Vi tillstyrker förslaget om tillägg i 6 kap. 4§ Brottsbalken som rör stärkt skydd mot sexuella övergrepp mot barn med funktionsnedsättning.

Inledning om brister i funktionsrättskonsekvensanalys

I utredningens direktiv ingår en konsekvensanalys utifrån konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, hädanefter kallad funktionsrättskonventionen. Eftersom utredningens beskrivning av konventionen i 3.4.2 och analys saknar en djupare grund i konventionen bidrar vi med ökad kunskap.

Funktionsrättskonventionen har 2024 ratificerats av 190 stater. Den gäller i Sverige sedan 2009 och i EU sedan januari 2011. EU:s engagemang redan i framtagandet av konventionen ledde till att EU som första, och hittills enda, regionala organisation ratificerade en internationell kärnkonvention om mänskliga rättigheter. I enlighet med konventionen ska statsparten vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder för att uppfylla rättigheterna i konventionen (se artikel 4.1 a-c) åtgärder. EU hänvisar ofta till konventionen i skälen till relevanta nya unionsakter.

Trots att FN:s övervakningskommitté för funktionsrättskonvention ställt frågor till Sverige 2018 om likvärdigt skydd mot hatbrott för personer med funktionsnedsättning och EU:s olika initiativ på området, saknas tydligt uppdrag att utreda detta i utredningsdirektiven, det finns endast krav på konsekvensanalys vilket borde ha landat i en tydlig bedömning. Utredningen nämner bara att Funktionsrätt Sverige har framfört åsikten att även motiv med avseende på funktionsnedsättning borde omfattas av straffskärpningsregeln gällande hatbrottsmotiv (sid 339).

När det gäller våld mot personer med funktionsnedsättning har flera myndigheter lyft frågorna i rapporter, och även tagit fram stödmaterial. Såväl FN:s övervakningskommittéer som Europarådet/Grevio (Istanbulkonventionen) Ett delbetänkande har nyligen kommit som integrerar funktionsrättsperspektiv. Trots att kunskapen om den höga förekomsten av våld är så väl belagd kvarstår effektiva åtgärder för att säkerställa likvärdigt skydd och omedelbara, budgeterade och ändamålsenliga insatser.

Synpunkter på vissa förslag

Förslag om tillägg i brottsbalken om våldtäkt mot barn

Utredningen föreslår ett tillägg i 6 kap. 4 § brottsbalken om att våldtäkt mot barn utvidgas till att avse även gärningar där någon utnyttjar att ett barn under 18 år på grund av bl.a. funktionsnedsättning har en nedsatt förmåga att värna om sin sexuella integritet.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget och förutsätter att det skapas ett systematiskt arbete med att säkerställa tillsyn av tillämpning.

Forskning som tillfälligt fick stöd från Brottsofferjouren¹ visade på att det fanns en överrepresentation av brottsoffer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning när det gäller sexuella övergrepp, och än värre brottsoffer blev inte trodda av rättsväsendet när en diagnos såsom neuropsykiatrisk funktionsnedsättning var känd. Denna forskning finansieras inte längre, men det finns rapporter från myndighet som lyfter våld och övergrepp mot barn och kvinnor med funktionsnedsättning. Det systematiska arbetet med att integrera funktionsrättsperspektiv i rättsväsendet och skapa likvärdigt skydd brister fortfarande.

Bristen på kunskap om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har uppmärksammats av rättsvårdande myndigheter själva när Domstolsverket gjorde återkommande enkäter om kunskap under funktionshinderstrategin 2011-2016. När vi möter studerande på juristlinjer från olika universitet får vi höra att konventionen inte nämns. Detta återspeglas även i bristen på fördragskonform tolkning av Uppsala universitet².

En ny straffskärpningsgrund för brott med hatmotiv med avseende kön

Utredningen föreslår att straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken utvidgas genom att det uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av kön. Bestämmelsen

¹ Till exempel Lainpelto, K., Isaksson, J., Lindblad, F. Does Knowledge about a Neuropsychiatric Disorder Influence Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations? *Journal of Child Sexual Abuse*, 35:3., p 276-292, 2016

² T ex Grahn-Farley, Fördragskonform tolkning av MR-traktat 2018
<https://svjt.se/svjt/2018/450>

ändras också på så sätt att begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med könsidentitet eller könsuttryck.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget. Men anser att utredningen brister i funktionsrättskonsekvensanalys. En analys utifrån konventionen skulle ha landat i en bedömning om behovet av en utredning angående att inkludera brott mot personer med funktionsnedsättning som hatbrott i svensk lagstiftning. Detta likt den utredning som tidigare gjorts gällande transpersoner.

Utredningen går igenom hatbrottslagstiftning i andra länder (där de flesta har skydd för personer med funktionsnedsättning), nämner statistik om hatbrott i Sverige (där funktionsnedsättning saknas), och - i avsnittet som rör bedrägerier - beskrivs att personer med funktionsnedsättning utsätts för våld i högre utsträckning. Det konstateras också att EU-fördraget hänvisar till åtgärder för att bekämpa diskriminering ”på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning”, samt att ett förslag om att hatpropaganda och hatbrott ska föras in i artikel 83.1 i EUF-fördraget (avsnitt 4.9.2).

Utredningen väljer att hänvisa till regeringens ställningstagande när det gäller EU-förslaget, och har inte gjort en analys av situationen i Sverige där funktionshinder saknas i RF kap 2 §12 (jfr EU-fördraget och konventionen), att bristen på likvärdigt skydd mot hatbrott, avsaknad av statistik om hatbrott, forskning om orsaker till ökad utsatthet för våld pågått under decennier utan åtgärd.

Förstärkt skydd i brottsbalken som rör grovt bedrägeri

Utredningen föreslår ett tillägg till bestämmelsen grovt bedrägeri i 9 kap 3 § brottsbalken med två nya kvalifikationsgrunder som avser gärningar som ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt respektive fall där gärningspersonen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning.

Funktionsrätt Sverige hänvisar i detta fall till ett särskilt tilläggsyttrande från vårt medlemsförbund FUB som representerar personer med intellektuell funktionsnedsättning som i större utsträckning än andra riskerar utgöra målgrupp för grova bedrägerier. FUB vänder sig mot begreppet hänsynslös i det föreslagna tillägget. Argumentet är bland annat att bestämmelsen riskerar att bli verkningslös i praktiken med för högt satta kvalifikationsgrunder för att brottet ska anses som grovt. Att försvårande omständigheter får ett alltför litet genomslag i

domstolarnas straffvärdebedömningar framgår även av utredningen. Istället lämnas följande förslag till

FUB föreslår därför följande lydelse i 9 kap. 3 § 4p. brottsbalken:

”4. gärningsmannen har utnyttjat att offret på grund av ålder, funktionsnedsättning eller på annat sätt har en skyddslös eller utsatt ställning.”

Om särskild utsatthet

Det har varit känt länge att personer med funktionsnedsättning utsätts för våld, och sexuella övergrepp i betydligt högre utsträckning än andra. Stärkta rättigheter i lag och betydande insatser är nödvändiga för att vi ska närma oss ett samhälle som formas utifrån alla människors lika värde. Den största utsattheten är kanske att personer med funktionsnedsättning inte ens har ett likvärdigt skydd i grundlag och brottsbalken, samt fördomar och kunskapsbrist om funktionsrätt i rättsväsende och andra relevanta yrkesgrupper.

Begreppet utsatta grupper kan ibland riskera att bidra till stigma och fördomar. Alla människor har rätt till sin sexualitet och bestämma själv när, om och hur man har sex. Och med vem. Alla har rätt att slippa våld och övergrepp. Civilsamhället bidrar, med stöd från Allmänna arvsfonden, till att stärka rättigheterna och öka kunskap till de som riskerar sexuella övergrepp, anhöriga och professionen. Vi hänvisar till mer information om kunskap från våra projekt i remissvar från RFSU.

Med vänlig hälsning

Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande